

DOI 10.36074/logos-02.02.2024.074

ВІДКРИТИЙ ДОСТУП І ВІДКРИТІ ДАНІ В РУСЛІ КОНЦЕПЦІЇ ВІДКРИТОЇ НАУКИ: ЗАГАЛЬНОДОСТУПНІСТЬ В ЦИФРОВОМУ ФОРМАТІ

Кропочева Наталія Миколаївна ¹

1. науковий співробітник відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів
Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-7025-8272

Відкритий доступ, відкрита наука, відкриті дані мають зовсім зрозуміле звучання, що сприймаються як спосіб чогось, що немає зовнішніх обмежень, вільного від намагань загородити та змінити просторове знаходження предмета, явища, дії. В «Словнику синонімів української мови» у словниковій статті слово «відкритий, відкриватися» проілюстровано такими найбільш загальними контекстами: ставати видним з-під чого-небудь, що закриває, давати доступ для проникнення ззовні, нічим не прикритий, не заслонений [1, с. 252–253].

В науковій діяльності «відкритість», «відкритий» розуміється як можливість ознайомитися з усіма етапами наукового процесу, і, відповідно, мати наукові інструменти для поширення результатів діяльності дослідника з дотриманням певних процедур та інтелектуальної власності.

Протягом останніх двох десятиліть саме поняття «відкрита наука» сприймається як в поєднанні теоретичного обґрунтування (концепція відкритої науки), так і практичного застосування (практика, процедури відкритої науки), спрямованими на ліквідування перешкод та створенні відкритого доступу до наукових праць та даних, супроводжуваних розробленням та імплементацією різноманітних національних стратегій та практик на основі задекларованих міжнародних ініціатив, настанов, рекомендацій [2].

Будапештська ініціатива відкритого доступу проголошує «... всесвітнє електронне розповсюдження рецензованої літератури і вільний необмежений доступ до неї суспільним благом», що об'єднує готовність

SECTION 21.
PEDAGOGY AND EDUCATION

науковців публікувати результати своїх досліджень у наукових журналах без оплати з використанням сучасних технологій. Це досягається через конкретні стратегії: архівування в різних форматах (OA) та журналів відкритого доступу (DOAJ) [6].

Враховуючи значення і вплив закладів вищої освіти (ЗВО) у розвитку дослідницької інфраструктури, окреслимо основні характеристики формування європейського дослідницького простору, провідними суб'єктами якого, за замовчуванням, розглядаються заклади вищої освіти, в структурі яких наукові бібліотеки мають всі можливості стати не лише одним із підрозділів, а й ключовим чинником та учасником дослідницької інфраструктури. Так, розглядаючи характеристики відкритої науки в поєднанні трьох визначальних складових: відкриті дані досліджень (на всіх етапах дослідження), відкрита наукова співпраця (ставлення дослідника до спільного використання даних, до відкритого доступу, відкриті експертні відгуки) та відкритий доступ до публікацій, – можемо стверджувати, що наукові бібліотеки вже долучаються до створення дослідницького простору ЗВО, супроводжуючи діяльність репозитаріїв, розробляючи відповідні методичні, інструктивні матеріали, створюючи інноваційні методики відкритих освітніх ресурсів EOR [3].

Зазначимо, що підґрунтям створення дослідницької інфраструктури є прийняття нормативних документів, що закладають законодавчі важелі подальшого розвитку процедур відкритої науки.

Так, в жовтні 2022 р. було затверджено план реалізації принципів відкритої науки в Україні: Уряд ухвалив Розпорядження «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки» на період до 2030 р., яким передбачається реалізація таких основних завдань:

- забезпечення відкритого доступу до дослідницької інфраструктури, одним із ключових елементів якої є інституційні репозитаріїв;
- залучення громадян до участі в науковій діяльності;
- удосконалення системи оцінювання якості наукової діяльності [4; 3].

Висновки. Оперуючи базовими поняттями відкритої науки, дослідники поступово розширюють та удосконалюють термінологічну чіткість у застосуванні основних понять відкритої науки. В той же час в законодавчому процесі забезпечення практик відкритої науки простежується послідовність у виробленні законодавчих механізмів відкритої науки в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] А. А. Бурячок & Г. М. Гнатюк & С. І. Головащук та ін. ;Словник синонімів української мови : В 2-х т. / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т української мови НАН України. – К.: Наук. думка, 2001.с. 252–253.

- [2] В. Луговий & І. Драч & О. Петроє & В. Зінченко, et al (2022) Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду з підвищення дослідницької спроможності університетів України в умовах війни та повоєнного відновлення у контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали). 147 с. с. 68. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/doslidn-univ_IVO-2022-147p.pdf.
- [3] Колесникова Т. О. & Щербатюк Т. Г. (2022) Відкрита освіта і відкриті освітні ресурси: підручники. [Video]. YouTube. 25 лип.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RfeKnPEp6aQ&list=PL5JyULThzcTTIgwCJh6Um-TIDeTbpG34d&index=3&t=78s>
- [4] Кропочева Н. М. (2023) Національний план відкритої науки в Україні: від забезпечення відкритого доступу до підвищення впливу бібліотек. Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України в умовах воєнного стану : матеріали звіту. наук.-практ. конф. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 18 груд. 2023 р. 102–103. <http://surl.li/psaie>.
- [5] Національний план щодо відкритої науки (2022). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовт. 2022 р. № 892-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>.
- [6] Budapestopenaccessinitiative: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read/>.

